

האם בתרומת כליה יש משום בל תשחית?

**בִּי-תַעֲזֹר אֶל-עֵיר יָמִים רַבִּים לְהִלָּחֵם עָלֶיךָ לְתַפְשָׁהּ, לֹא-תִשְׁחִית אֶת-עֵצָה
לְגִדְּחַ עָלָיו גְּרֹזֶן--כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכַל, וְאַתָּה לֹא תִכְרֹת: כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה, לְבֹא מִפְּנֵיךָ
בְּמִצֹּר .**

**רַק עֵץ אֲשֶׁר-תִּדְעַ, כִּי-לֹא-עֵץ מֵאֲכָל הוּא--אֵתוּ תִשְׁחִית, וְכָרְתָּ; וּבְנִיתָ מִצֹּר,
עַל-הָעֵיר אֲשֶׁר-הוּא עֹשֶׂה עִמָּךְ מִלְחָמָה--עַד רִדְתָּהּ
(דברים כ יט-כ)**

אנו רגילים לחשוב על בל תשחית במובן של השחתת מזון, עצי פרי, או אפילו רכוש. אך מה באשר לגופנו? האם ייתכנו מצבים שבהם התנהגות מסוימת כלפי הגוף ייחשבו כהשחתתו והעושה כך יעבור על איסור "בל תשחית"?

ואכן, הפוסקים לאורך הדורות דנים בטווח רחב של מקרים בקשר לנושא זה.

גמרא (מסכת שבת דף קמ ע"ב):

ואמר רב חסדא: האי מאן דאפשר ליה למיכל נהמא דשערי [אדם המסוגל לאכול לחם גס וזול משעורים] ואכל דחיטי [ובוחר לאכול לחם משובח ויקר יותר], קעבר משום "בל תשחית"; ואמר רב פפא: האי מאן דאפשר למישתי שיכרא [משקים אלכוהוליים זולים, כמו בירה], ושתי חמרא [יין שהוא יקר יותר], עובר משום "בל תשחית". [דוחה הגמרא:] ולא מילתא היא! בל תשחית דגופא עדיף! [לחם מחיטה ויין בריאים לגוף יותר מלחם שעורים ושיכר. נכון הדבר למנוע את השחתת הגוף גם במצב של השחתת ממון].

יש לשים לב לנקודה מעניינת בדברי רב חסדא: לכאורה דברי רב חסדא, שהמהרש"א במקום מדגיש שדבריו אינם בגדר עצה טובה אלא דין גמור, לשיטתו – תמוהים למדי: היכן ההשחתה במצב זה? האדם קונה את המוצרים היקרים יותר בערכם, נהנה מהם יותר מאשר מוצרים אחרים – היכן ה"בל תשחית"?

לכאורה עולה מכך, כי מכל רכוש נדרש האדם להפיק את התועלת המרובה ביותר, מתוך הערכה ותחושת חשיבות על כל דבר שהקב"ה העניק לו, ולא בזלזול ופזרנות. וכאשר הוא יכול להפיק מממון מסוים תועלת גדולה יותר (כמו שתי ארוחות זולות) יש במעשיו השחתה.

על כל פנים, אנו שומעים בדברי הדחיה של הגמרא לדברי רב חסדא לראשונה את המושג של "בל תשחית בגופו". במקרה זה ההתייחסות היא מבחינת תזונה, וניתן ללמוד מכך על היחס

הרב יוסי שפרונג - ראש בית המדרש

הראוי לאורח החיים המערבי המבוסס על תזונה עתירת קלוריות ושומנים, שיש בה משום "בל תשחית". ככל שפוטנציאל הנזק גדול יותר, וכפי שראינו בגמרא – אפילו במקום בו אין מדובר בנזק ישיר ואקוטי אלא בהפחתה כלשהי באיכות התזונה - כבר יש בכך רמה מסוימת של השחתה.

ביחס לסוגיה זו היה ניתן לחשוב שעיקר טענת הגמרא איננה כי ישנו דין "בל תשחית" גמור ביחס לגוף, אלא כדחיה לטענת רב חסדא באשר להשחתת הממון, טענה הגמרא כי כיון שיש בכך תועלת לגוף, אין זו נחשבת השחתת ממון; אך כפי שנראה, ישנם דעות בראשונים הסבורים כן במפורש.

במסכת בבא קמא (דף צ עמוד ב) מובאת מחלוקת בדין החובל בעצמו: לדעת רבי עקיבא במשנה הדבר מותר, אך בברייתא הובאה דעתו לאסור.

בהמשך מנסה הגמרא (דף צא ע"ב) להוכיח את דעתם של התנאים בשאלה זו: "מקרעין על המת ולא מדרכי האמורי, אמר רבי אלעזר: שמעתי, שהמקרע על המת יותר מדאי - לוקה משום בל תשחית, וכל שכן גופו [ומכאן לכאורה מוכח שאסור לאדם לחבול בעצמו]; ודלמא בגדים שאני, דפסידא דלא הדר הוא! כי הא דרבי יוחנן קרי למאני מכבודותא, ורב חסדא כד הוה מסגי ביני היזמי והגא, מדלי להו למאניה, אמר: זה מעלה ארוכה, וזה אינו מעלה ארוכה! [היינו כשהיה רב חסדא מגיע למקום קוצים וברקנים היה מפשיל בגדיו והיה גופו נחבל ונשרט והיה עושה זאת כדי שבגדיו לא יתבלו]. וסיימה שם הגמרא בדברי רבי אלעזר הקפר ברבי, המוכיח דבריו בקל וחומר במעשה הנזיר: מה תלמוד לומר "וכפר עליו מאשר חטא על הנפש" וכי באיזה נפש חטא זה שציער עצמו מן היין? והלא דברים קל וחומר: ומה זה שלא ציער עצמו אלא מן היין - נקרא חוטא, המצער עצמו מכל דבר על אחת כמה וכמה! [ומשמע שאין אדם רשאי לחבול בעצמו].

והובא בתוספות (שם ד"ה אלא) שאף לצורך אסור לאדם לחבול בעצמו. עוד כתבו בתוספות (ד"ה עובר) גבי המעשה שהובא במסכת מועד קטן (דף כד עמוד א) דשמואל קרע עליה דרב תליסר אצטלי דמילתא: יש לומר דצורבא מדרבנן שאני ולא היה יותר מדאי. מדברי התוס' שעוסק בגדרי בל תשחית משמע שלמד את ההשואה של הגמ' שגם חובל בגופו האיסור משום בל תשחית

הרמ"ה (הביאו השיטה מקובצת והטור בחושן משפט סימן תכ) פסק להלכה שרשאי אדם לחבול בעצמו, וראייתו ממעשהו של רב חסדא (שהיה מגביה את בגדיו) והלכה כמותו, שהרי בדבריו סיימה הגמרא. וכן הובא גם בפסקי ריא"ז (ד"ה ואי).

אמנם ברמב"ם (הלכות רוצח ושמירת הנפש פרק יא הלכה ד) כתב שהלכה כדברי רבי אלעזר הקפר ואסור לאדם לחבול בעצמו, ויסוד דין זה מן הכתוב השמר לך ושמור נפשך, ואם לא הסיר, והניח המכשולות המביאין לידי סכנה, ביטל מצות עשה ועבר על לא תשים דמים.

וסיים דבריו שם (הלכה ה) וז"ל: הרבה דברים אסרו חכמים מפני שיש בהם סכנת נפשות וכל העובר עליהן ואמר הריני מסכן בעצמי ומה לאחרים עלי בכך או איני מקפיד על כך מכין אותו מכת מרדות.

הבדל מעניין בין הדעות הסבורות שיסוד האיסור לחבול בעצמו הוא מדין "בל תשחית", לדעות האוסרות מטעם חובת השמירה על הגוף, היה יכול להתקיים בשאלת חבלה שעתידה להתרפא. כפי שראינו בגמרא לעיל, חבלה בגוף שעתידה להתרפא, אינה נחשבת כהשחתה. לכאורה ניתן להבין זאת טוב יותר אם יסוד האיסור מצד "בל תשחית", שאז אנו יכולים לטעון כי במקום בו החבלה עתידה להתרפא אין כאן השחתה, בעוד שאם האיסור נובע מחובתו של האדם לשמור על גופו יש פחות מקום להתיר זאת (אם כי כמובן יתכן שאם אנו משוכנעים שחבלה זו למעשה לא תגרום נזק לגוף, הדבר מותר גם מצד זה).

בהקשר זה, עולה הדיון בפוסקים בקשר לחבלה בגוף למטרה נעלה של תרומת דם, מח עצם או כליה. בעוד והתורם דם אינו ניזוק מכך ויש למעשה זה אפילו יתרונות רפואיים, דבר המקל על היחס למעשה שלו שלא כחבלה, הרי תרומת כליה היא חבלה ממשית בגוף, ההופכת את התורם ל"טרפה" מבחינה הלכתית ויש בה סיכון מסוים. ואכן כך מבואר בפרישה חו"מ סי' תכ ס"ק כא שלדעות שהחבלה בגוף אסורה מטעם בל תשחית יש להבחין בין חבלה המתרפאת לבין קטיעת איבר של עצמו שבודאי יש בו משום בל תשחית, **הדיון בנושא רחב ביותר, ובודאי שלא נמצה אותו כאן**. בהקשר של איסור החבלה של האדם בעצמו, הדיון מתחלק לשניים על פי השיטות שהזכרנו: אם האיסור נובע מצד החובה לשמור על הגוף, הרי שהדבר העיקרי אותו יש לבדוק הוא האם ישנה סכנה לגופו של התורם או לאו; אם האיסור נובע מצד "בל תשחית", הדיון מורכב הרבה יותר:

לכל הדעות תרומת כליה היא חבלה בגוף האדם המשחיתה אותו. כפי שראינו, אין צורך בסיכון ממשי ומהותי בכדי להיחשב כהשחתה. אך מצד שני, למרות הפגיעה המסוימת באיכות חייו של התורם, הרי שהכליה מצילה חיים באופן ברור למדי אצל הנתרם. אם נתייחס לתורם ולנתרם כאחד, הרי ששופרו חיים יותר מאשר נפגעו, כמובן. על בסיס זה כתבו כמה מהאחרונים כי אין להתייחס למעשה זה כהשחתה. הגוף של התורם אמנם נפגע, אך לצורך גדול ומובהק; התועלת בצד השני עצומה, ואי אפשר להתייחס לכך כהשחתה.

כמובן שהדברים מובאים כאן לעיון ולעורר מחשבה בלבד ואין בדברים משום חוות דעת הלכתית.